

інформація мас-медіа про ці потворні явища — головна першопричина, що породжує в головах людей ідеї міжнародної ворожнечі та екстремізму, ксенофобії. І в умовах колоніальної демократії, що насаджує національну й міжнародну нерівноправність, соціальну гармонію забезпечити неможливо, тим більше її неможливо забезпечити адміністративно-силовими методами. Стосовно твердження українських колоніальних демократів, які уявляють себе захисниками Вітчизни, що наша держава є суверенною, незалежною, вільною, тобто самокоро-

ваною, то в цих словах немає й краплі правди. Річ у тім, що такий статус будь-якої країни гарантується її національною безпекою. Водночас який складник безпеки України не розглянемо, то переконуємося, що вона перебуває якщо не на нульовому, то на від'ємному рівні.

Наведені чинники свідчать про те, що Україна та її народ живуть в умовах колоніально-демократичного тоталітаризму й расизму, а не цивілізованої демократії.

(Далі буде)

Список використаної літератури

1. Сенченко М. І. Ера націоналізму. Дійові особи: Націоналісти. Бюрократи. Олігархи / М. І. Сенченко. — Київ : Ліра-К, 2018. — 124 с.

Mykola Senchenko,

Director of the Book Chamber of Ukraine, Professor

The invisible war of nations and oligarchies

There is an inviolable rule in the European Union: only citizens of the titular nation can become presidents, prime ministers and chancellors. Unfortunately, Ukraine has taken a different path in recent years. He found that deviation from this rule causes irreparable damage to the economy and politics of our state. The latest research shows that only nationalists are able to build a new Ukraine. If we analyze the oligarchs who are plundering Ukraine, it becomes clear that the majority, including former prime ministers and presidents, are representatives of other nationalities.

Keywords: oligarchs; nationalists; bureaucracy; military democracy; freedom of nations

References

1. Senchenko M. I. (2018). *Era nacionalizmu. Dijovi osobi: Nacionalisti. Byurokrati. Oligarhi*. Kyiv: Lira-K.

Надійшла до редакції 18 січня 2022 року

КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА

УДК 028.01/.2(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2022.2(307).10-19

Лариса Мильченко,

*старший науковий співробітник відділу моніторингу засобів масової інформації Книжкової палати України,
e-mail: svirel.34@gmail.com*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5905-077X>

Вторинна неграмотність — наслідок кризи читання*

Сполучені Штати Америки. Організація національної політики у сфері читання США має певну специфіку. Зокрема, робота щодо подолання кризи читання має довгостроковий і планомірний характер, здебільшого завдяки діяльності Центру книги, що має повноваження владного агентства та є частиною Бібліотеки Конгресу США.

Центр книги, заснований 13 жовтня 1977 р., користується впливом і ресурсами Бібліотеки Конгресу США для стимулювання інтересу до

літератури, читання, бібліотек та заохочує до проведення досліджень книг і друкованих видань. Центр є найвідомішою та найактивнішою освітньою програмою Бібліотеки Конгресу США, спрямованою на популяризацію книги й читання через партнерські мережі, що працюють на всій території Америки.

Центр книги розробляє загальнонаціональні теми щодо підтримки читання на національному й міжнародному рівнях, зокрема: "Рік молодого читача", "Більше читайте про це", "Любов до

* Закінчення. Початок. див.: Вісник Книжкової палати. 2022. № 1. С. 7—16.

читання на все життя", "Читання відкриває нові світи", "Книги змінюють життя", "Створи своє майбутнє — читай!", "Створимо націю читачів", "Розповідаємо історію Америки". Невід'ємною частиною місії Центру є підтримка досліджень у галузі історії книги й читання, діє спеціальна наукова програма, що торкається цих проблем.

Фахівці Центру книги регулярно проводять зустрічі з письменниками у рамках проєкту "Книги і те, що за їхніми межами", виставки, заходи на честь відомих у книжковому світі особистостей. Центр ініціював залучення ЗМІ до популяризації книговидавництва й читання. У співпраці з телекомпанією CBS реалізується проєкт "Прочитай про це більше", в межах якого в 500 найпопулярніших передачах каналу запропоновано списки книг, рекомендованих для читання, розміщено предметні рубрики колекцій, оцифрованих у рамках програми створення Національної цифрової бібліотеки "Пам'ять Америки".

Ще два популярних американських проєкти: створення літературних мап, на яких позначено міста проживання відомих літераторів і міста, де написано твори, та "Листи про літературу" — національний конкурс студентських есе, переможці якого отримують нагороду від Центру книги штату.

Міжнародна дитяча електронна бібліотека International Children's Digital Library (ICDL) ознайомлює юних читачів із різними культурами світу. Ресурс пропонує переглянути та прочитати оцифровані книги 59 мовами.

Ще за президентства Б. Обами стартував проєкт вартістю 250 млн дол., що передбачає безоплатне надання електронних книг дітям із найбільш вразливих сімей.

Окрім того, ініційовано створення додатку, керованого Публічною бібліотекою Нью-Джерсі, мета якого — купувати книжкові новинки й робити їх доступними для наймолодших і найменш заможних читачів. Усі школи та бібліотеки мають широкосмуговий доступ до інтернету.

Польща. Популяризація читання та залучення до нього розпочинаються змалку в межах виконання програми "Маленька книга — велика людина". Після народження дитини батьки отримують читацький набір, до якого входить книга й DVD-диск із навчальним фільмом і колисковими, що їх розробив фонд "ABCXXI — уся Польща читає дітям" (ABCXXI — Cała Polska czyta dzieciom) для заохочення молодих батьків до читання малюкам від народження. Ініціатива має на меті підвищити серед молодих батьків розуміння того, що якнайменше 20 хвилин

читання вголос щодня позитивно впливають на мовний, психологічний і розумовий розвиток дитини, а також забезпечують її емоційні потреби. Проєкт реалізує та фінансує Міністерство культури та національної спадщини Польщі. Щомісяця за цією програмою держава видає 30 тис. наборів у 360 пологових будинках [18; 21; 22].

Проєкт "Читаємо та дивимося в Аграфці" (Czytamy i ogladamy w AgraŃce), започаткований для наймолодших читачів, передбачає серію зустрічей, учасники яких читають уривок із книги, після чого відбувається перегляд її екранізації. Найчастіше демонструють мультфільми, створені видатними художниками-аніматорами. У кінотеатрі "Аграфка" функціонує "Бібліотека дитини". Після читання та перегляду дітлахів запрошують до студії, де за допомогою кольорів і форм вони можуть виразити враження від фільму та книги. Такий формат творчості ефективно розвиває уяву. Програма пропонує найцікавіші книги польських і закордонних авторів, це також чудова нагода для батьків пригадати улюблені казки й мультфільми [23].

Проєкт "Прийди. Візьми. Відпочинь", ініційований у Міській публічній бібліотеці Вроцлава, покликаний заохотити підлітків до читання, оскільки з цієї категорією працювати найважче. Діти оцінюють книги, які читають, маркуючи їх відповідними позначками "hit. ok. kit", після чого відповіді опрацьовують, а результат враховують під час замовлення літератури в бібліотеці. Створено інтернет-сторінку для підлітків "Молодь" (Youth), котра містить інформацію щодо цікавих видань і подій. Крім того, для підлітків влаштовують різноманітні заходи, як-от записи аудіокниг, семінари з літературної критики, створення музичної інсталяції тощо [25].

Важливим кроком у підтримці й популяризації читання, особливо серед молодого покоління, європейські країни вважають модернізацію бібліотек. Тепер це сучасні та комфортні місця для читання, навчання, ділових зустрічей і презентацій, а не приміщення з ароматом старих книжок. У межах "Програми розвитку бібліотек" проведено масштабну комп'ютеризацію читальних закладів, модернізовано технічне обладнання та підвищено рівень компетентності кадрів. Польський уряд також запровадив цільові дотації бібліотекам, що перебувають під контролем місцевого самоврядування.

Не менш важливою є фізична можливість мешканців віддалених районів мати доступ до бібліотек. Наприклад, у *Швеції*, аби розв'язати проблему зручного територіального розта-

шування бібліотечних установ, уряд запровадив норму, яка визначає, що час на шлях до найближчої бібліотеки не має перевищувати 30 хвилин.

Поширеною є практика субсидування видавництва чи допомоги окремим виданням. У тій самій **Швеції** Національна рада з питань культури керує системою субсидування, що дає змогу видавництвам експериментувати, аби залучити до читання якнайширшу аудиторію. Держава щорічно підтримує 700—750 видань, які, можливо, й збиткові, але забезпечують потреби вузького кола читачів.

У **Норвегії** для промоції читання держава купує 1 тис. примірників нової книги, а якщо це дитяча література — 1,5 тис., та передає їх до публічних бібліотек.

Однак зростання інтересу до читання розпочинається не з бюджетних дотацій, а з попиту, котрий стимулюють завдяки державним програмам. Так, за останні 10 років витрати уряду **Німеччини** на підтримку діяльності бібліотек зросли до 1,5 млрд євро. Заклади фінансують федеральний і місцеві бюджети, завдяки чому бібліотеки щорічно отримують по 18,36 євро на кожного жителя [26].

Болгарія. Серед численних ініціатив із заохочення до читання багато заходів спрямовано насамперед на дітей і підлітків. Зокрема, щорічно в липні на вулицях Софії відбувається фестиваль "Читайте зі мною", під час якого політики, письменники, художники читають уривки з улюблених творів. Під гаслом "Намалюй свою казку" для дітей організують майстер-класи за підтримки фонду "Дитячі книги" та найбільшого болгарського книжкового сайту "Я читаю" ("Аз чета"). Ресурс, крім того, додатково заохочує найменших читачів, які вбираються в костюми улюблених персонажів.

Болгарська організація Екорасчка та книгарня в Гринвічі вже кілька років об'єднують дитяче читання з екологічним мисленням, започаткувавши захід "Нова книга за старий папір", що допомагає прищепити малечі звичку не лише читати, а й турбуватися про довкілля. Дітлахи разом із батьками мають можливість отримати книгу в обмін на 5 кг макулатури [13].

Литва. Держава є справжнім феноменом на книжковому ринку й активно популяризує читання та книгу. Щороку на одного литовця видають 2 книги. Для порівняння, в Україні станом на 2019 р. цей показник становив менше ніж 0,5 книги на особу [27].

Одна з найпотужніших акцій — "Книжкове Різдво", її широко рекламують ЗМІ, книгарні,

бібліотеки, культурні центри та державні інституції. По містах і селах курсують книжкові автобуси, що сягають найвіддаленіших куточків країни. Проект підтримують учасники ринку та посольства іноземних країн.

Успішно діє програма "Литва читає!" (Lithuania Reads!), що має на меті активізувати читання литовською мовою. У заходах беруть участь 45 міст, а їх проведення висвітлюють і популяризують національні ЗМІ.

Сьогодні, як ніколи раніше, світова спільнота усвідомлює непересічне значення й цінність читання та грамотності. До розв'язання проблем залучення до читання якнайширших верств населення долучаються міжнародні організації. Щороку 23 квітня, з метою сприяння читанню, письменницькій праці й захисту інтелектуальної власності, світ відзначає Всесвітній день книги та авторського права, проголошений ЮНЕСКО 1996 р. Організація також реалізує низку програм, що демонструють її відданість справі підтримки читання й поширення грамотності. Так, наприклад, щорічно, починаючи від нового тисячоліття, ЮНЕСКО обирає Всесвітню столицю книги. За традицією літературний рік бере відлік 23 квітня, і наступної весни естафета переходить до іншої країни. У 2020 р. титул Всесвітньої столиці книги здобуло м. Куала-Лумпур у Малайзії, 2021 р. — столиця Грузії Тбілісі, а 2022 р. — мексиканське місто Гвадалахара за всеосяжний план політики щодо книги й читання, який має сприяти соціальним перетворенням, боротьбі з насильством і просуванню культури мирного співіснування.

Вартою уваги є ідея активного використання здобутків провідних держав у країнах, що розвиваються швидкими темпами. Вивчення світового досвіду переконує, що сьогодні чимало концептів підтримки дитячого читання, програми й проекти видозмінюються, "переходячи" від однієї країни до другої. Створено платформи, що акумулюють корисні напрацювання в цій сфері та надають процесу новий поштовх. Прикладом слугують інформаційні ресурси країн Європи, де проблемам грамотності приділяють значну увагу. Так, 2000 р. сформовано Європейську робочу групу зі сприяння читанню (European Task Force for the Promotion of Reading, EURead), що об'єднала досвід країн у сфері промоції читання. Це консорціум європейських організацій, метою якого є обмін знаннями, досвідом і новими концепціями, а також спільне розроблення стратегій просування читання. Нині до мережі EURead входять організації з Бельгії, Великої

Британії, Чехії, Німеччини, Італії, Нідерландів, Норвегії, Фінляндії, Швейцарії, Австрії та Португалії, що здійснюють у своїх країнах велику освітню роботу. Засновники платформи вважають, що для популяризації читання на європейському й національному рівнях потрібна потужна структурна основа, яка постійно акумулюватиме інформацію про нові ідеї та проекти [12].

Міжнародна асоціація читання (International Reading Association, IRA), зі свого боку, прагне вдосконалити навчання завдяки підвищенню якості читання для подальшого використання у вихованні й освіті, а також у професіональному, соціальному та особистому житті.

Виокремимо загальні тенденції політики підтримки читання молодого покоління:

- підвищення рівня грамотності населення через удосконалення освіти школярів;
- розвиток мотивації й заохочення до читання;
- робота із сім'єю дитини, підвищення читацької грамотності батьків і створення умов для піднесення ролі читання в родині;
- посилення роботи з дітьми, які не люблять читати.

Окрім того, Асоціація підтримує видання й розповсюдження літератури для дітей, зокрема мовою рідної країни.

Частиною загальної концепції популяризації читання поміж дітей і підлітків в умовах глобалізації є піклування про розвиток та підтримку національної літератури. Цей напрям уже кілька десятиліть ефективно втілюють на практиці у Швеції та Норвегії [18].

В інтернеті активно створюють колективні інформаційні ресурси, що привертають увагу дітей і підлітків до читання, а також допомагають батькам і вихователям. Ефективно використовує такі можливості Національна бібліотечна рада Сінгапуру, на сайті якої репрезентовано найкращі зразки літератури для дітей, різноманітні ресурси, покликані зацікавити наймолодших читачів, серед яких інтернет-вікторини, рекомендаційні сервіси, інформація про книжкові клуби тощо.

Розширюються можливості читання книг в електронному форматі, зокрема за допомогою мобільних гаджетів. Сьогодні цей напрям активно опановують країни, що розвиваються, у тому числі й африканські [6]. Національна бібліотека Кенії впродовж 2013—2015 рр. спільно з п'ятьма дитячими бібліотеками реалізовувала проект, у межах якого бібліотекарі поєднували можливості електронного (на смартфонах та рідерах) і традиційного читання [18].

Отже, сьогодні для "цифрового" покоління створюють нові електронні ресурси й сервіси, що допомагають дітям і вихователям краще орієнтуватися в потоці літератури та здатні значно розширити аудиторію юних читачів.

Однією з виразних тенденцій останнього десятиліття стало посилення бібліотечної роботи з дітьми в розвинених країнах. У Данії, Норвегії, Сінгапурі, Японії, Південній Кореї ухвалено закони та плани щодо розвитку бібліотечного обслуговування найменших читачів, в Єгипті для них побудовано нові, добре обладнані бібліотеки [6].

Україна. У нашій державі також виразні ознаки кризи читання та поширення вторинної неграмотності населення. Серед причин зниження інтересу до книги фахівці вирізняють наслідки 1990-х рр., коли відбувся занепад книговидавництва, а також старіння бібліотечних фондів і відсутність у молоді потреби бути освіченими.

Експерти наголошують, що в Україні знижується моральний, духовний і освітній рівень нації, про що свідчать результати дослідження читацьких звичок українців і книжкової галузі, проведеного Українським інститутом книги. Зокрема, станом на початок 2021 р. лише 8% українців щодня читали книги, хоча 2019-го цей показник сягав 11% [27].

Результати дослідження лягли в основу Стратегії розвитку читання на 2021—2025 роки "Читання як життєва стратегія", яку було ініційовано Міністерством культури та інформаційної політики України та скоординовано Українським інститутом книги. Документ передбачає розвиток двох основних напрямів: розширення доступу до книги, а також підтримка й розвиток книжкової екосистеми; перетворення читання на всеукраїнський тренд через формування потреби в читанні, піднесення його ролі, значення й престижності. У висновках Стратегії зазначено, що набуття навичок читання та правильне його сприйняття в дитинстві має вирішальний вплив на культуру й частоту читання в дорослому віці [10].

В Україні підвищенням статусу читання серед дітей і підлітків здебільшого опікуються організації, безпосередньо пов'язані з функціонуванням книги в суспільстві: бібліотеки, видавничі осередки, відділи освіти, ЗМІ, благодійні фонди.

Головна роль у розвитку дитячого читання належить шкільним бібліотекам. Сьогодні інформаційні потреби учнівської молоді забезпечують понад 20 тис. шкільних книгозбірень, що входять до мережі освітянських бібліотек

Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України. Очолює мережу Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського.

Однак, за даними статистичного збірника "Бібліотечна Україна в цифрах" за 2018—2019 рр., виразна стійка тенденція до скорочення кількості бібліотек. Оновлення бібліотечних фондів актуальною літературою відбувається вкрай повільно і не відповідає нормам з огляду на обсяги.

Мережа публічних бібліотек України станом на 01.01.2020 налічувала 15 369 закладів, 81% з яких, або 12 504, становлять сільські книгозбірні. За період 2008—2019 рр. кількість бібліотек зменшилася на 2932, при цьому закрилися переважно сільські [28].

У багатьох населених пунктах немає належних умов для комфортного бібліотечного обслуговування. Так, 25% приміщень книгозбірень працюють без опалення, а 1,4% із них — без освітлення. Упровадження інформаційних технологій у публічних бібліотеках відбувається дуже повільно через брак бюджетного фінансування. У середньому 2019 р. на одну бібліотечну установу припадало 1,4 комп'ютера. Незважаючи на те, що 41% книгозбірень мали комп'ютери, доступ користувачам до інтернету надавали лише 33% установ.

Показники відвідування бібліотек із року в рік знижуються. Зокрема, станом на 2020 р. послугами публічних бібліотек скористалися 12 986,8 тис. абонентів, що на 303,8 тис. менше, ніж роком раніше. Відповідно до звіту Київського міжнародного інституту соціології щодо читання в Україні, 60% дорослого населення за рік жодного разу не відвідали ані бібліотеку, ані книгарню.

У 2020 р., за умов і без того критичних показників забезпечення населення України книгарнями, додалося закриття фізичних крамниць. Оскільки в нашій країні книга залишається категорією товару, яку здебільшого реалізують офлайн, той рік став кризовим і для книготорговельної галузі, і для читачів. Статистика свідчить, що станом на 2021 р. із 222 активних книгарень закрилися 48. Отже, в Україні одна книжкова крамниця припадає на 165 тис. населення, що майже вдвіть нижче за середньоєвропейські показники. Для порівняння: у Німеччині — 1 книгарня на 15 тис. населення; у Польщі та Данії — на 12 тис. Згідно з даними звіту, у Польщі 2019 р. функціонувало 1914 книгарень, тоді як в Україні — приблизно 300 [28].

Уряд усвідомлює небезпеку нечитання для суспільства й вживає заходів з усунення кризи,

що має сприяти скороченню кількості вторинно неграмотних осіб. Відбуваються різноманітні форуми, виставки, проєкти, акції з популяризації книги й читання та заохочення до книжкового світу дітей і підлітків. Так, третій рік поспіль реалізується інтерактивний інформаційно-просвітницький проєкт "#ЖивіПисьменники", ініціаторами якого стали Український інститут книги та проєкт підтримки дитячого читання "BaraBooka. Простір української дитячої книги". Мета — спонукати дітей та підлітків до читання сучасної літератури [33].

Єдина в Україні та одна із небагатьох у Центрально-Східній Європі подія, що цілковито присвячена дитячій літературі й читанню та спрямована на популяризацію книги серед дітей та підлітків віком від 4 до 14 років, — Фестиваль дитячого читання "Книгоманія", що відбувається щороку від 2002-го. Відтоді захід відвідало понад 65 тис. дітей і батьків, авторів, видавців, дослідників, педагогів. Завдяки спілкуванню з відомими особистостями та участі в різноманітних подіях діти переконуються, що читання не лише корисне, а й веселе та захопливе. Формат заходу дає змогу зацікавити книгою юну аудиторію за допомогою творчості, спорту, ігор та інших форм дозвілля. Упродовж трьох днів відбувається понад 300 подій, зокрема урочиста церемонія нагородження переможців Всеукраїнського конкурсу читання, зустрічі з вітчизняними та іноземними письменниками, літературні читання й квести, майстер-класи з різних видів творчості, дискусії, змагання та розваги [31].

Майже 10 років поспіль проходить Всеукраїнський конкурс дитячого читання "Книгоманія" — відкрите змагання між підлітками віком 12—14 років з усієї країни. Конкурс відбувається в районах, містах, школах, дитячих і сільських бібліотеках. Упродовж кількох місяців школярі читають книги та заповнюють читацькі щоденники. Конкурс має розвинути регулярну звичку читати в позашкільний час, а також довести, чи можна здобути перемогу лише завдяки тому, що багато читаєш. Усі учасники отримують призи: сертифікати, дипломи, подарунки із символікою. По два переможці з кожної області мають змогу відвідати Фестиваль дитячого читання "Книгоманія" у Львові [31].

Щороку проходить серія заходів у межах "Читацького марафону", спрямованих на підвищення інтелектуального рівня школярів і популяризацію сучасної української літератури серед учнів Львова. Захід відбувається від 2008 р. у партнерстві з міським та обласним департа-

ментами освіти й проходить у бібліотеках, школах і дитячих садочках. За цей період у 135 навчальних і культурних закладах проведено 482 зустрічі зі 103 письменниками зі Львова, Тернополя, Івано-Франківська, Ужгорода та Києва. До участі в проєкті вдалося залучити не лише дітей, які жваво цікавляться читанням, а й так званих нечитачів. Загалом за всі роки понад 18 тис. львівських учнів взяло участь у численних заходах "Читацького марафону", поміж яких — зустрічі з авторами, майстер-класи, презентації книжок тощо [30].

У грудні 2021 р. в Україні вперше стартував Національний тиждень читання, покликаний привернути увагу українців до книг і допомогти книговидавничій галузі України.

Український інститут книги та медіасервіс Megogo 2021 р. продовжили аудіопроект "365 казок на ніч", у межах якого організатори репрезентували три нові цикли аудіоверсій казок сучасних українських авторів.

Приємною новиною стала звістка про завершення 2022 р. проєкту створення Української цифрової бібліотеки, над яким працює Український інститут книги, що дасть змогу легально читати літературу в електронному форматі. Нині застосунок працює в тестовому режимі. Водночас є проблема із закупівлею цифрових видань, адже на українському ринку недостатньо легальних книг [32].

Однак, попри реалізацію низки заходів та ініціатив, Україні бракує державних програм популяризації читання й залучення до нього дітей раннього віку на кшталт закордонних аналогів. Немає програм підтримки молодих батьків, що мали б мотивувати їх читати малюкам від народження. Потребують розроблення проєкти, що діють упродовж канікул для підлітків. Не розвиваються програми для батьків із дітьми, що спонукатимуть до спільного прочитання літератури й відродження сімейного читання. Крім того, вітчизняні медіа приділяють замало уваги висвітленню подій, що стосуються книг, читання, книговидання, заходів, які популяризують і залучають до Слова не лише дітей, а й дорослих. Доцільно збільшити обсяг інформації щодо проведення конкурсів, фестивалів, форумів, втілення книжкових проєктів, а також щодо перемог і нагороджень почесними відзнаками нашої молоді.

На думку фахівців, рівень читацької грамотності та набуття навички читання нерозривно пов'язані не лише із популяризаторськими заходами, а й із розвитком книжкової галузі

загалом. За 30 років Незалежності в Україні не розвинувся власний книжковий ринок, що впродовж трьох десятиліть слугував простором для збуту російської книжкової продукції, адже внаслідок неконтрольованого ввезення на територію нашої країни видань із росії вітчизняні видавці не могли працювати в умовах повноцінного бізнесу. Нездорова конкуренція фактично знищувала українськомовний видавничий сегмент, тривалий час не формувалася українськомовна читацька більшість. Після введення обмежень на ввезення друкованої продукції з рф національний книжковий ринок поступово розвивається, а українська книга стає дедалі популярнішою.

Висновки. Усвідомлення проблеми вторинної неграмотності дає змогу зрозуміти: саме вона призводить до того, що внаслідок небажання та недостатньо розвинених навичок читання мільйонам людей важко впоратися із відповідальністю повсякденного життя.

Питання вторинної неграмотності варто розглядати не лише як наукову проблему, а і як завдання пошуку механізмів та способів ліквідації неграмотності. У цьому контексті окреслений феномен стає соціально-економічним поняттям, пов'язаним з успішністю адаптації та функціонування людини в сучасному суспільстві.

Сьогодні, коли специфікою нинішнього соціуму є тотальна інформатизація, невіддільний розвиток високих технологій, ціна малограмотності чи невміння читати й аналізувати інформацію стає надто високою. Конкурентоспроможність країни залежить від рівня освіти населення, його здатності постійно підвищувати інтелектуальний рівень і кваліфікацію.

Отже, проблема читання в нашій країні є однією з найсерйозніших і найактуальніших. Держава втрачає "людський" національний капітал. Суспільству, що прагне використовувати новітні досягнення сучасності, потрібно якнайбільше начитаних і розумних людей, спроможних розв'язувати складні практичні завдання й рухати цивілізацію сходами прогресу. Інноваційні технології потребують більшої гнучкості від користувачів інформації: візуальна грамотність, як і навички управління електронікою, вимагають оптимізації традиційних умінь і знань.

Варто відродити добру традицію сімейних читань і збирання домашніх бібліотек. Спільне прочитання та обговорення творів зближує членів родини, об'єднує їх духовно й, крім того, поліпшує навички зв'язного викладу думок, аналізу текстів, риторики.

У динамічному інформаційному просторі сьогодення дедалі важче зацікавити дитину читанням, однак вагома й незаперечна роль книги у процесі інтелектуального, духовного та культурного становлення особистості має залишатися незмінною. Світ стрімко трансформується, стає віртуально-мультимедійним, а отже й методи промови читання повинні відповідати сучасним запитам.

Україні потрібні ґрунтовні дослідження проблематики поширення вторинної неграмотності поміж громадян. Реформування української школи обов'язково має врахувати цей загрозливий аспект. Вітчизняна наукова думка спільно з ефективною практикою мають знайти шляхи подолання вторинної неграмотності в майбутньому, яке — за людьми, здатними критично й творчо мислити, генерувати нові ідеї, а також за

розумними й вправними виконавцями, спроможними ці ідеї реалізовувати.

В інформаційному суспільстві читання й "людину, яка читає" дедалі більше усвідомлюють як національну цінність. А фундамент розумного й освіченого соціуму, нації, що читає, становлять діти, яким змалечку прищепили любов до літератури. Сьогодні чимало країн стурбовані проблемами залучення до читання молодого покоління. Нові можливості, що їх надає електронне середовище, здатні посилити традиційні заходи в цьому напрямі.

Вивчення й упровадження світового досвіду щодо підтримки та просування читання поміж дітей і дорослих не лише дає змогу віднайти нові форми та методи роботи у цій сфері, а й допоможе в розробленні комплексної стратегії інтелектуального, духовного та культурного розвитку нових поколінь українців.

Список використаних літератури та джерел

1. Бугаєвська Г. В. Функціональна грамотність студентів вищих закладів освіти як психолого-педагогічна проблема / Г. В. Бугаєвська // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2012. — 22 (257). — Ч. VII. — С. 73—79.
2. Воронович С. В. Функціональна грамотність — один із способів соціалізації особистості / С. В. Воронович. — Режим доступу: <https://docs.google.com/document/d/19LacntuRAXA>. — Назва з екрана.
3. Дунн Дж. Дитяче читання у Великобританії: огляд існуючих тенденцій / Дж. Дунн // Дитяче читання: феномен та традиції наприкінці ХХ століття : матеріали Міжнар. конф., 1999. — Ч. 1. — С. 146—151.
4. Накамура Ю. Обзор библиотечного обслуживания детей и юношества в Японии / Ю. Накамура // Библиотечное обслуживание молодежи в Японии, России и США. — Москва : РШБА, 2013. — С. 3—22.
5. Чудинова В. П. Национальная политика поддержки чтения подрастающего поколения в Японии. Закон о продвижении читательской деятельности детей (Kodomo no Dokusho Katsudo Suishin ni kansuru Horitsu) / В. П. Чудинова, К. О. Чудинова // Поддержка и развитие чтения: тенденции и проблемы (по итогам пяти лет реализации национальной программы поддержки и развития чтения в России) : сб. ст. — Москва : Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2011. — С. 199—216.
6. Банака М. Международная библиотека детской литературы (ILCL — International Library of Children's Literature) / М. Банака // Библиотечное обслуживание детей и юношества в Японии, России и США. — Москва : РШБА, 2013. — С. 99—122.
7. Равилов В. Функціональна неграмотність: причини і наслідки / В. Равилов // Good-Tips.Pro. — Режим доступу: <https://good-tips.pro/index.php/publications/functionalilliteracy-causes-and-consequences>. — Загл. с екрана.
8. Чудинова В. П. Функціональна неграмотність — проблема развитих стран / В. П. Чудинова. — Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru/data/618/861/1216/018chudinova.pdf>. — Загл. с екрана.
9. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт.: М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін. ; Український центр оцінювання якості освіти. — Київ : УЦОЯО, 2019. — 439 с. — Режим доступу: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf. — Назва з екрана.
10. Стратегія розвитку читання на 2021—2025 роки "Читання як життєва стратегія". — Режим доступу: <https://mkp.gov.ua/files/pdf>. — Назва з екрана.
11. Inspiring young readers through digital and printed resources. — Mode of access: www.bookaid.org/2016/08/17/inspiring-youngreaders-digital-printed-resources. — Title from the screen.
12. European task force for the promotion of reading. — Mode of access: www.euread.com/about/. — Title from the screen.
13. Kaczmarek P. Czytanie za granicą — Bulgaria / P. Kaczmarek. — Mode of access: <http://www.tramwajnr4.pl/2015/10/bulgaria.html>. — Title from the screen.
14. International Library of Children's Literature (ILCL). — Mode of access: www.kodomo.go.jp/english/index.html. — Title from the screen.
15. Prizeman L. Czytanie za granicą — Anglia / L. Prizeman. — Mode of access: <http://www.tramwajnr4.pl/2015/05/czytanie-za-granica-anglia.html>. — Title from the screen.

16. *Chatterbooks* // The reading agency. — Mode of access: <https://readingagency.org.uk/children/quick-guides/chatterbooks>. — Title from the screen.
17. *ELINET* — European Literacy Policy Network. — Mode of access: www.eaea.org/en/projects/partner-projects/elinet.html. — Title from the screen.
18. *Nowa era czytelnictwa. Przeczytamy całą książkę w niewiele ponad godzinę?* // Booknews. — Mode of access: <http://booknews.pl/?p=411>. — Title from the screen.
19. *Premier League Reading Stars* // National Literacy Trust. — Mode of access: http://www.literacytrust.org.uk/premier_league_reading_stars. — Title from the screen.
20. *North East News* // Arriva. — Mode of access: <https://www.arrivabus.co.uk/north-east/Lukas-Jutkiewicz-launches-book-campaign/>. — Title from the screen.
21. *All of Europe Reads to Kids*. — Mode of access: <http://www.allofpolandreadstokids.org/>. — Title from the screen.
22. *Fundacja ABCXXI* — Cała polska czyta dzieciom. — Mode of access: <http://www.calapolskaczytadzieciom.pl/pkmd>. — Title from the screen.
23. *Czytamy i oglądamy w Agraface*. — Mode of access: <http://www.kinoagrafka.pl/czio.html>. — Title from the screen.
24. *The Education Endowment Foundation*. — Mode of access: <http://educationendowmentfoundation.org.uk/projects/spokes/>. — Title from the screen.
25. *Mjeska biblioteka publiczna*. — Mode of access: <http://www.biblioteka.wroc.pl/mlodziez/projekty/kampania-www-wstap-wypozycz-wyluzuj>. — Title from the screen.
26. *Stiftung Lesen*. — Mode of access: <https://www.stiftunglesen.de/initiativen-und-aktionen/aktionen/buchaktion>. — Title from the screen; *Deutscher Lesepreis*. — Mode of access: <http://www.deutscher-lesepreis.de/aktuelles/>. — Title from the screen.
27. *Комісарова О.* Найбільше купують книжки. Мінекономіки розповіло, скільки українці витратили за програмою «Підтримка / Олександра Комісарова // Суспільне. Новини. — Режим доступу: <https://suspilne.media/195337-najbilse-kupuut-knizki-minekonomiki-rozpovilo-skilki-ukrainci-vitratili-za-programou-epidtrimka/>. — Назва з екрана.
28. *Бібліотечна Україна в цифрах* : стат. зб. / М-во культури України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого (Київ : НБУ ім. Ярослава Мудрого). (2018—2019 pp.) : / [підгот. О. П. Лахно]. — 2020. — (Київ : НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2021). — Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=12709>. — Назва з екрана.
29. *Портал "Дитячий фестиваль"*. — Режим доступу: <http://childrenfestival.org.ua/>. — Назва з екрана.
30. *Книгоманія*. — Режим доступу: <http://knygomania.com/>. — Назва з екрана.
31. *Коріновська А.* Тиждень читання. Очільниця Українського інституту книги про вподобання українців / Анастасія Коріновська // Суспільне. Новини. — Режим доступу: <https://suspilne.media/190620-tizden-citanna-osilnica-ukrainskogo-institutu-knigi-pro-vpodobanna-ukrainciv/>. — Назва з екрана.
32. *#ЖивіПисьменники*: в Україні стартував третій сезон ініціативи з популяризації читання від Українського інституту книги // Українська бібліотечна асоціація. — Режим доступу: <https://ula.org.ua/news/4936-zhyvipysmenniku-v-ukraini-startuvav-tretii-sezon-initsiatyvy-z-populyaryzatsii-chytannia-vid-ukrainskoho-institutu-knyhu>. — Назва з екрана.
33. *Children's literature bus with an impressive enjoyment for books* // Library Fund Basel Encourage Youth to Read!. — Mode of access: <http://www.spendenfondslesen.ch/index.php?id=18&L=1>. — Title from the screen.
34. *Willkommen beim Spendenfonds Lesen* // Spendenfonds Lesen Schenken Sie Zukunftschancen! — Mode of access: <http://www.spendenfondslesen.ch>. — Title from the screen.

Larysa Mylchenko,

*Senior Research of the Media Monitoring Department
of the Book Chamber of Ukraine*

Secondary illiteracy is a consequence of the reading crisis

A peculiar trend of the recent years is the loss of the prestigiousness and the exclusive role of reading in society.

The reading crisis is observed in all industrially developed countries. In this regard, secondary illiteracy began to spread among the population. The emergence of the phenomenon of secondary illiteracy leads to a number of negative social and economic consequences.

An extensive experience has been gained in solving the problems of the reading crisis throughout the world. Countries around the globe are implementing a variety of measures to support reading. State and public support for reading and book publishing is provided, national programs and initiatives to support children's and family reading are legislated.

The article addresses the problem of reading of the younger generation as a social problem of modern society. The importance of reading as a basic competence of the younger generation is emphasized. The necessity of the special programs development, as well as the projects for improving children's reading motivation is substantiated. An analysis of the projects implementation experience supporting reading in developed countries, in consideration of the approaches in compiling a new strategy and plans to support reading in Ukraine, is completed.

Keywords: *secondary illiteracy; reading; reading crisis; reading support; family reading; reading promotion program; project*

References

1. Bugayevska G. V. (2012). Funkcionalna gramotnist studentiv vishih zakladiv osviti yak psihologo-pedagogichna problema. *Visnik LNU imeni Tarasa Shevchenka*, 22 (257), Ch. VII, pp. 73—79.
2. Voronovich Ye. V. (2022). *Funkcionalna gramotnist — odin iz sposobiv socializaciyi osobistosti*, [online]. Available at: <https://docs.google.com/document/d/19LacntuRAXA>.
3. Dunn Dzh. (1999). Dityache chitannya u Velikobritaniyi: ogyad isnuyuchih tendencij. *Dityache chitannya: fenomen ta tradyciyi naprikinci XX stolittya : materialy Mizhnar. konf.*, Ch. 1, pp. 146—151.
4. Nakamura Yu. (2013). Obzor bibliotechnogo obsluzhivaniya detej i yunoshstva v Yaponii. *Bibliotechnoe obsluzhivanie molodyozhi v Yaponii, Rossii i SShA*. Moskva: RShBA, pp. 3—22.
5. Chudinova V. P. (2011). Nacionalnaya politika podderzhki chteniya podrastayushogo pokoleniya v Yaponii. *Zakon o prodvizhenii chitatelskoj deyatelnosti detej (Kodomo no Dokusho Katsudo Suishin ni kansuru Horitsu). Podderzhka i razvitie chteniya: tendencii i problemy (po itogam pyati let realizacii nacionalnoj programmy podderzhki i razvitiya chteniya v Rossii) : sb. st.* Moskva: Mezhhregionalnyj centr bibliotechnogo sotrudnichestva, pp. 199—216.
6. Banaka M. (2013). Mezhdunarodnaya biblioteka detskoj literatury (ILCL — International Library of Children's Literature). *Bibliotechnoe obsluzhivanie detej i yunoshstva v Yaponii, Rossii i SShA*. Moskva: RShBA, pp. 99—122.
7. Raviolov V. (2022). *Funkcionalnaya negramotnost: prichiny i posledstviya*. Good-Tips.Pro, [online]. Available at: <https://good-tips.pro/index.php/publications/functionalilliteracy-causes-and-consequences>.
8. Chudinova V. P. (2022). *Funkcionalnaya negramotnost — problema razvityh stran*, [online]. Available at: <http://ecsocman.hse.ru/data/618/861/1216/018chudinova.pdf>.
9. *Nacionalnij zvit za rezultatami mizhnarodnogo doslidzhennya yakosti osviti PISA-2018*. (2019), [online]. Available at: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf.
10. *Strategiya rozvitku chitannya na 2021—2025 roki "Chitannya yak zhittyeva strategiya"*. (2022), [online]. Available at: <https://mkip.gov.ua/files/pdf>.
11. *Inspiring young readers through digital and printed resources*. (2022), [online]. Available at: www.bookaid.org/2016/08/17/inspiring-youngreaders-digital-printed-resources.
12. *European task force for the promotion of reading*. (2022), [online]. Available at: www.euread.com/about/.
13. Kaczmarek P. (2022). *Czytanie za granica — Bulgaria*, [online]. Available at: <http://www.tramwajnr4.pl/2015/10/bulgaria.html>.
14. *International Library of Children's Literature (ILCL)*. (2022), [online]. Available at: www.kodomo.go.jp/english/index.html.
15. Prizeman L. (2022). *Czytanie za granica — Anglia*, [online]. Available at: <http://www.tramwajnr4.pl/2015/05/czytanie-za-granica-anglia.html>.
16. *Chatterbooks. The reading agency*. (2022), [online]. Available at: <https://readingagency.org.uk/children/quick-guides/chatterbooks>.
17. *ELINET — European Literacy Policy Network*. (2022), [online]. Available at: www.eaea.org/en/projects/partner-projects/elinet.html.
18. *Nowa era czytelnictwa. Przeczytamy cala ksiazke w niewiele ponad godzine?* (2022). Booknews, [online]. Available at: <http://booknews.pl/?p=411>.
19. *Premier League Reading Stars*. (2022). National literacytrust, [online]. Available at: http://www.literacytrust.org.uk/premier_league_reading_stars.
20. *North East News*. (2022). Arriva, [online]. Available at: <https://www.arrivabus.co.uk/north-east/Lukas-Jutkiewicz-launches-book-campaign/>.
21. *All of Europe Reads to Kids*. (2022), [online]. Available at: <http://www.allofpolandreadstokids.org/>.
22. *Fundacja ABCXXI — Cala polska czyta dzieciom*. (2022), [online]. Available at: <http://www.calapolskaczytadzieciom.pl/pkmd>.
23. *Czytamy i ogladamy w Agrafce*. (2022), [online]. Available at: <http://www.kinoagrafka.pl/czio.html>.
24. *The Education Endowment Foundation*. (2022), [online]. Available at: <http://educationendowmentfoundation.org.uk/projects/spokes/>.
25. *Mjeska biblioteka publiczna*. (2022), [online]. Available at: <http://www.biblioteka.wroc.pl/mlodziej/projekty/kampania-www-wstap-wypozycz-wyluzuj>.
26. *Stiftung Lesen*. (2022), [online]. Available at: <https://www.stiftunglesen.de/initiativen-und-aktionen/aktionen/buchaktion>; *Deutscher Lesepreis*. (2022), [online]. Available at: <http://www.deutscher-lesepreis.de/aktuelles/>.
27. Komisarova O. (2022). *Najbilshe kupuyut knizhki. Minekonomiki rozpovilo, skilki ukrayinci vitratili za programoyu ePidtrimka*. Suspilne. Novini, [online]. Available at: <https://suspilne.media/195337-najbilshe-kupuut-knizki-minekonomiki-rozpovilo-skilki-ukrainci-vitratili-za-programou-epidtrimka/>.

28. *Bibliotechna Ukrayina v cifrah : stat. zb.* (2020). Kyiv: NBU im. Yaroslava Mudrogo, 2021), [online]. Available at: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=12709>.
29. *Portal "Dityachij festival"*. (2022), [online]. Available at: <http://childrenfestival.org.ua/>.
30. *Knigomaniya*. (2022), [online]. Available at: <http://knygomania.com/>.
31. Korinovska A. (2021). *Tizhden chitannya. Ochilnicya Ukrayinskogo institutu knigi pro vpodobannya ukrayinciv*. Suspilne. Novini, [online]. Available at: <https://suspilne.media/190620-tizden-citanna-ocilnica-ukrayinskogo-institutu-knigi-pro-vpodobanna-ukrayinciv/>.
32. *#ZhiviPismenniki: v Ukrayini startuvav tretij sezon iniciativi z populyarizaciyi chitannya vid Ukrayinskogo institutu knigi*. (2021). Ukrayinska bibliotechna asociaciya, [online]. Available at: <https://ula.org.ua/news/4936-zhyvipysmennyky-v-ukraini-startuvav-tretii-sezon-initsiatyvy-z-populyaryzatsii-chytannia-vid-ukrayinskoho-institutu-knyhy>.
33. *Children's literature bus with an impressive enjoyment for books*. (2022). Library Fund Basel Encourage Youth to Read!, [online]. Available at: <http://www.spendenfondslesen.ch/index.php?id=18&L=1>.
34. *Willkommen beim Spendenfonds Lesen*. (2022). Spendenfonds Lesen Schenken Sie Zukunftschancen!, [online]. Available at: <http://www.spendenfondslesen.ch>.

Надійшла до редакції 16 січня 2022 року

УДК 655.4/5(71)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2022.2(307).19-25

Михайло Онищук,

кандидат історичних наук, доцент,
завідувач відділу моніторингу ЗМІ Книжкової палати України,
e-mail: zmi@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-002-1340-1538>

Лариса Татарінова,

старший науковий співробітник
відділу моніторингу ЗМІ Книжкової палати України,
e-mail: larysa@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-002-7950-7773>

Коротка історія канадського книговидання. Чи потрібна книговидавництву державна підтримка?

Статтю присвячено історії, сучасним тенденціям і специфіці книговидання та книгорозповсюдження в Канаді. Розглянуто зміни, що відбулися в канадській книжковій індустрії останнім часом, зокрема під впливом карантинних обмежень, спричинених COVID-19. Зауважено, що пандемія загострила проблеми канадського книговидання та негативно вплинула на його стан, поставивши видавців і книготорговців майже на межу катастрофи.

Зосереджено увагу на питанні державної підтримки книговидання з боку канадського уряду. Проаналізовано переваги та недоліки національної програми Канади в книговидавничій галузі.

Підсумовано, що канадське книговидання та книгорозповсюдження мають специфічну історію, національні особливості й характерні риси розвитку. Аналіз історичних етапів еволюції галузі свідчить, що впродовж тривалого періоду значний вплив на неї чинили потужні американські й британські видавничі корпорації, що й сьогодні домінують на книжковому ринку країни.

Ключові слова: видавнича галузь Канади; канадські видавництва; друкована книга; електронна книга; аудіокнига; книжковий ринок Канади; Канадський книжковий фонд (CBF)

Постановка проблеми. Канадська видавнича галузь дедалі більше підпадає під вплив великих багатонаціональних, зазвичай іноземних, корпорацій. Найбільші видавничі компанії — переважно не канадські: Pearson Education, Nelson і McGraw-Hill Ryerson домінують на і без того невеликому, але конкурентному книжковому ринку країни.

Які наслідки поглинань канадських підприємств великими міжнародними (здебільшого американськими, британськими та німецькими)

корпораціями і як вони вплинули на освіту та культуру Канади? Фактично навіть окремі процеси виробничих етапів канадських видавництв передають на аутсорсинг в Індію, Китай чи Сінгапур, де дешева робоча сила дає змогу збільшити прибуток і підтримати здорову маржу. Така політика суттєво впливає на канадську поліграфічну промисловість.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Видавничу галузь Канади, на відміну від її сусіда США, досліджено недостатньо ґрунтовно,